

HORTUS BOTANICUS LOVANIENSIS, DE LEUVENSE KRUIDTUIN, VANAF 1738 DE WETENSCHAPPELIJKE BASIS VOOR DE UNIVERSITEITSSTUDENTEN GENEESKUNDE

1. EEN SYMBIOSE TUSSEN DE LEUVENSE STUDIES GENEESKUNDE EN DE TOEPASSING ERVAN

De eerste wetenschappelijke tuinen waren kruidtuinen en bevatten voornamelijk verzamelingen van geneeskrachtige kruiden en planten. In het begin van de 18de eeuw waren medici misschien wel in staat om bepaalde ziekten te herkennen, dikwijls ontbrak de juiste medicatie om zieken effectief te behandelen. Het was dus van essentieel belang voor de studenten geneesheren in wording om zowel de eigenschappen, als de toepassingen en de morfologische kenmerken van kruiden te leren kennen. Waar men gedurende vele eeuwen noodgedwongen zijn toevlucht zocht tot wat de vrije natuur te bieden had, zouden de universiteitsstudenten Geneeskunde van Leuven vanaf het begin van de 18de eeuw hun kennis en kunde kunnen opdoen in een eigen kruidentuin. De geneeskunde heeft een spectaculaire evolutie doorgemaakt. Het heden leert ons echter dat niet voor elke ziekte een medicijn bestaat. Misschien huist in de natuur opnieuw de oplossing. Met de Leuvense Kruidtuin als de oudste botanische tuin van België en gerangschikt als waardevol landschap, die bovendien beschikt over een orangerie die als monument werd erkend, beschikt Leuven over een eeuwenoude opgebouwde kennis van de kruidengeneeskunde. Het is de kruisbestuiving van wetenschap en natuur in een innige omhelzing, die misschien in staat is om de wereldgezondheid te redden.

Prentbriefkaart van een schilderij van Jan Steen in het Rijksmuseum van Amsterdam, 'De zieke dame'

Prentbriefkaart van een schilderij van Jan Steen in het Mauritshuis in 's Gravenhage 'Het zieke meisje'

HORTUS BOTANICUS LOVANIENSIS

INHOUD

1. EEN SYMBIOSE TUSSEN DE LEUVENSE STUDIES GENEESKUNDE EN DE TOEPASSING ERVAN

1. DE OUDE MEDISCHE CAMPUS TE LEUVEN EN ZIJN UITLOPERS

2.1. Het ontstaan

2.1.1. De Gasthuiszusters Augustinessen

2.2. Het Sint-Pietersgasthuis

2.2.1. De Romaanse Poort

2.2.2. De Sint-Pieterskliniek

2.3. Sint-Rafaël

2.3.1. Het Kankerinstituut

2.3.2. Fysische Geneeskunde

2.3.3. Heelkunde B

2.3.4. Inwendige Geneeskunde

2.3.5. Moderne toestellen

2.4. De Sint-Elisabethschool voor Verpleegsters

2.5. De Gemeenteschool nr. 3

2.6. Het Anatomisch Theater

2.7. Het Vesalius Instituut

2.8. Het Pathologisch Instituut

2.9. Het Zoötechnisch Instituut

2.10. Het Justus Lipsiuscollege

2.11. Het Hollands College

2.12. De twee torens

2.12.1. De Janseniustoren

2.12.2. De Lipsiustoren

2.13. Het klooster van de Minderbroeders

2.13.1. De Jezuïetenkerk

2.13.2. De toren van Ambachten en Neringen

2.13.3. De St.-Pieters Ambachtsschool

2.14. De Goede Herder (le Bon Pasteur)

2.15. Het Sint-Pieterscollege

2.16. Huize Eygen Heerd

2.17. Het Heilige Drievuldigheidscollege

DE UITLOPERS

2.18. Het Zwartzustersklooster

2.19. Het Convent Sint-Vincentius van Paulo

3. DE BETROKKENHEID VAN VERSCHILLENDE UNIVERSITAIRE INSTITUTEN

- 3.1. Het Farmaceutisch Instituut
- 3.2. Het Fysiologisch Instituut
- 3.3. Het Villerscollege/Carnoy-Instituut
- 3.4. De Hogere Handelsschool der Universiteit
- 3.5. Het bacteriologisch Instituut

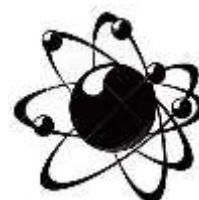
4. DE BETROKKENHEID VAN DE LEUVENSE KRUIDTUIN

- 4.1. De saga van de serre
- 4.2. Het verplaatsen van de oorspronkelijke Kruidtuin
- 4.3. De overdracht van de Kruidtuin aan de Stad Leuven

5. KETTERS OF GENIEËN, GELAUWERD OF VERGUISD: HISTORISCHE FIGUREN IN DE LEUVENSE GENEESKUNDE

- 5.1. Cornelius Jansenius
- 5.2. Justus Lipsius
- 5.3. Rembert Dodoens
- 5.4. Joris Helleputte

6. PLANTEN EN HUN GENEESKRACHTIGE WERKING

lelie familie

Bronnen

Inventaris Onroerend Erfgoed Vlaanderen <https://inventaris.onrorenderfgoed.be>

Wikipedia <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>

KU Leuven <https://www.kuleuven.be/kuleuven/>

boek 'Nostalgia Lovaniensis', Rik Uytterhoeven vertelt in prentbriefkaarten

boek 'De tuin van de rector, De KU Leuven à la carte', Mark Michiels

2. DE OUDE MEDISCHE CAMPUS TE LEUVEN EN ZIJN UITLOPERS

2.1.

H
e
t

o
n
t
s
t
a
a
n

Prentbriefkaart van het praalgraf van de hertog van Brabant, Hendrik I (1165–1235) in de St.- Pieterskerk te Leuven, uitgeverij V.S.P.Leuven, niet gelopen. Onderweg van Vlaanderen naar het Rijnland, zo rond het jaar 1080, konden vermoeide reizigers terecht in een eenvoudig 'gasthuis'. Toch zou verpleging een van de voornaamste taken worden. **In 1220 werd in opdracht van Hertog Hendrik I een hospitaal gebouwd binnen de veilige bescherming van de eerste ringmuur van Leuven.**

Prentbriefkaart met de afbeelding van paus Clemens IV, uitgegeven op het heil van Paus Pius X in oktober 1903, niet gelopen. Geboren als Gui Faucoille Gros waren volgens paus Clemens IV geloof, religie en wetenschap verenigbaar. Hij vocht tegen de moren in Spanje, was jurist voor de graven van Toulouse, stelde zich in dienst van de Franse koninklijke familie, was getrouwd, vader en weduwnaar vóór hij intrad in de kerk. Zijn pontificaat liep van 1265 tot 1268. **Het was deze paus Clemens IV die op 28-07-1265 de vestiging van Gasthuiszusters in Leuven erkende.**

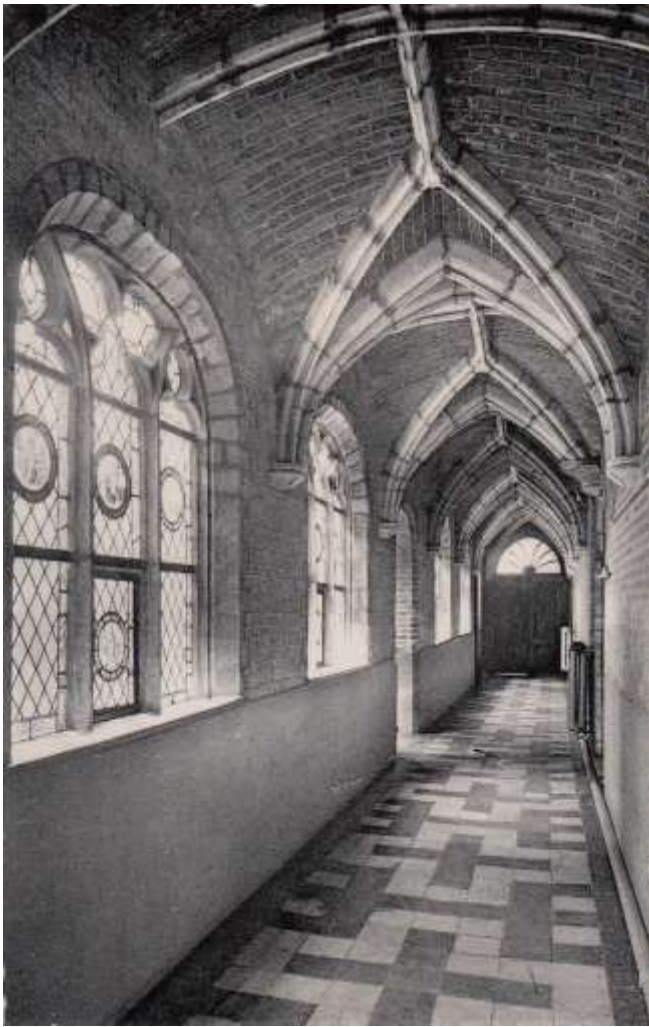

Prentbriefkaart met een afbeelding van de heilige Augustinus door Alfred Ost (alias Deo Gratias), foto door Marcel J. Rubbens, Antwerpen, zonder vermelding uitgeverij, niet gelopen. **De gasthuiszusters leefden in de 15de eeuw volgens de regels van de Heilige Augustinus**, ook wel Augustinus van Hippo genoemd. De stad Annaba, in het Latijn Hippo Regius, is een Berbers stad in het noordoosten van Algerije, dicht bij de grens met Tunesië. Augustinus werd geboren op 13-11-354 en overleed op 28-08-430. Hij bekeerde zich tot het Christelijk geloof en werd bisschop van Hippo. Hij was theoloog, filosoof en kerkvader en had een grote invloed op het Christelijk denken. Zijn klemtoon lag in het bestaan van een godsstaat en een wereldse staat en de strijd tussen beiden. Zijn belangrijkste werken zijn 'Confessiones' (Belijdenissen) en 'De Civitate Dei' (Over de stad Gods).

2.1.1. De gasthuiszusters Augustinessen

Origineel omslagboekje uitgegeven door Nels-Thill met 10 losse zichtkaarten over de Gasthuiszusters Augustinessen van Leuven. Op de volgende bladzijden wordt van wat overblijft van hun vroegere klooster in de Brusselsestraat getoond via deze prentbriefkaarten. Ontdek mee dit unieke Leuvense erfgoed.

Prentbriefkaart van het klooster van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven met zicht op hal, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Het vroegere klooster van de Leuvense gasthuiszusters bevond zich in de Brusselsestraat. De oostvleugel, opgericht vóór 1520, is één van de weinige restanten van het oude gasthuisklooster dat nog bewaard is gebleven. **De geschilderde ramen in de hal dateren van 1420.** In deze hal bevindt zich links een zeshoekig lavatorium en rechts de vroegere refterdeur. Voor deze refter schilderde Antwerpenaar Karel Van der Sluyse tussen 1785 en 1792 negen doeken.

Prentbriefkaart van de kapel van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **In de oostvleugel van het klooster bevond zich een kapel, daterend van de 17de eeuw, met aanpalende lokalen en zolders erboven.** Ramspoed kwam drie keer neer over de Leuvense gasthuiszusters. Zowel in 1363, als in 1632 als in 1718 werd het klooster door brand getroffen.

Prentbriefkaart van de gasthuizusters Augustinessen te Leuven met zicht op het monseigneurskwartier, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **Deze residentie werd gebruikt wanneer de bisschop te gast was en werd in 1766 behangen met gedreven leder, geschilderd en verguld.**

Prentbriefkaart van de gasthuizusters Augustinessen te Leuven met zicht op de traphal, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **Bemerkt deze prachtig gesculpteerde houten trapleuning. De trap dateert uit de XVIII^{de} eeuw. De inrichting van het voormalige klooster der Leuvense gasthuizusters weerspiegelde alles-zins hun status. Rond 1846 beschikten zij over meer dan 27 ha gronden in en rond Leuven.**

Prentbriefkaart van de gasthuis-zusters Augustinessen te Leuven met zicht op de traphal, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Deze trap uit gesculpteerde eik dateert uit de XVII^{de} eeuw. De aardewerken waterkruik staat klaar om mee naar boven te nemen. **Een magnifiek detail aan de trap is het uitgesneden engeltje dat juist in de kromming van de leuning kan zitten.** De gasthuiszusters beschikten eveneens over uitgestrekte landerijen op de 'Gasthuisberg'. Men kon voor de universitaire ziekenhuizen te Leuven, beter bekend als 'de stad op de berg' dan ook geen respectvoller historische naam gebruiken als 'Gasthuisberg'. Zo werd aan de Leuvense gasthuis-zusters een blijvende eer toegekend.

Prentbriefkaart van de gasthuis-zusters Augustinessen te Leuven met zicht op de hal, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Deze kloostergang dateert uit de XVII^{de} eeuw. De unieke kruisgewelven en authentieke glas-ramen verfraaien de gang. **Deze gebrandschilderde ramen bevatten glasmedaillons met scènes die zich afspeelden in de ziekenzaal. Enkele medaillons bleven bewaard en bevinden zich in het Stedelijk Museum.**

Prentbriefkaart van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven met zicht op de gastenkamer, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **De schilderijen die deze gastenkamer sieren, dateren uit de XVII^{de} eeuw. Dit fraaie interieur vormde een schril contrast met de ziekenzaal, ook wel 'Den Beyaert' genoemd.** Vanaf 1530 bood het opvang aan een 36-tal zieken. Al was het toen heel normaal dat twee tot drie zieken in één alkoof lagen. De maximum-capaciteit lag toen op 70 zieken.

Prentbriefkaart van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven met zicht op de ontvangstkamer, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **Deze kamer werd prachtig behangen met geschilderd doek daterend uit 1761.** Onder de Franse heerschappij kwam het klooster van de zusters Augustinessen onder het beheer van het 'Bureau der Burgerlijke Godshuizen'. Zo kwam het uiteindelijk in handen van het OCMW die het op zijn beurt verkocht aan de Stad Leuven.

Prentbriefkaart van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven met zicht op de ontvangstkamer, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Vandaag de dag zijn de voormalige kapel van het klooster samen met de achterliggende gebouwen volledig gerestaureerd en gerenoveerd en hebben ze een nieuwe invulling gekregen ten dienste van de bevolking. **Het cultuurcentrum 30CC en de cultureelzalen van het Waeghehuys zijn er gehuisvest en maken kunst en cultuur toegankelijk voor elke geïnteresseerde.**

Prentbriefkaart van de gasthuiszusters Augustinessen te Leuven met zicht op de binnengang van het bezoekerskwartier, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Via deze unieke blik binnen de beslotenheid van het leven en werk van de Leuvense Augustinessen doen de volgelingen van de Heilige Augustinus zijn visie alle eer aan: **de combinatie van werken tussen de lijdende zieken, een moeilijke opdracht met een goddelijke missie en tegelijkertijd een leven leiden omringd door wereldse schoonheid.** Dit is er alleszins een prachtig voorbeeld van.

2.2. Het Sint-Pietersgasthuis

2.2.1. De Romaanse Poort

Prentbriefkaart nr 3 met afbeelding van de Romaanse Poort te Leuven met aan de voorzijde het logo dubbel cirkel met ster en de vermelding 'La Belgique historique, marque déposée', en vermelding van de uitgever 'E. Desaix, Bruxelles', niet gelopen. **De Romaanse poort is de toegangspoort van het voormalige Gasthuis van de Augustinessen in de Brusselsestraat te Leuven. Deze poort dateert van 1222 en is, samen met de oostvleugel, een deel van de zuidelijke vleugel, de hoeve en de kapel van het klooster het enige overblijfsel van het primitieve gebouw.** Het was de eerste aanzet tot een centralisatie van de zieken te Leuven. **Het is op deze site, die een hoek vormt met het voormalige St.-Elisabeth-ziekenhuis op de Kapucijnenvoer dat, weliswaar veel later, de allereerste Kruidentuin te Leuven werd aangelegd.**

Prentbriefkaart nr 7 met afbeelding van de Romaanse poort te Leuven met aan de voorzijde het logo enkel cirkel met de initialen WB en aan de achterzijde de vermelding dat het cliché van F. Walschaerts is, gelopen en persoonlijk gedateerd op 29-08-1928 vanuit Leuven naar Namen met afstempeling Leuven 2 (met onder de 2 een zwart driehoekje) 29-08-1928 tussen 19 en 20 uur. **Dit bijna acht eeuwen oude muurfragment van het voormalige Heilig Gasthuis bestaat uit zandige kalksteen. Het is een vroeggotisch portaal.** Het hospitaal werd afgebroken na 1856.

Prentbriefkaart serie 36 nr. 64, uitgeverij Nels-Thill Brussel, , gelopen en verstuurd vanuit Leuven naar Namen, met persoonlijke datering 16-08-1903 en afstempeling Louvain Station 16-08-19 (03 is niet leesbaar) tussen 19 en 20 uur. **Bijzonder aan deze poort is dat de consoles versierd zijn met gesculpteerde mensenhoofden en antropomorfe figuren.**

Gekleurde prentbriefkaart serie 24,1. van de Romaanse Poort te Leuven met vermelding van 2 logo's aan de achterzijde: het logo enkel cirkel met de letters Lux en het logo enkel cirkel met door schildjes omgeven letters M, CP,B., gelopen met bezettingszegel Deutches Reich en afstempeling Loewen Belgien, 30-12-15, censurstempel en postbodestempel 54. **Het voormalige hospitaal werd ook Sint-Elisabethgasthuis genoemd, wat acht eeuwen geleden niet zo vreemd was.** Het werd vernoemd naar de heilige Elisabeth van Hongarije, geboren in 1207. Overleden op 24-jarige leeftijd stelde zij haar leven ten dienste van de armen en de zieken. Zij stichtte een hospitaal en wijdde na de dood van haar man Lodewijck IV van Thüringen haar leven aan het verzorgen van zieken. In 1235 heiligverklaard, werd zij de patrones van de caritas.

2.2.2. De Sint-Pieterskliniek

Prentbriefkaart Nels-Thill van de Leuvense St.-Pieterskliniek, uitgeverij Lovania J. A. Hebbelynck Leuven, gelopen en verstuurd naar Brugge met afstempeling Leuven 2 (met driehoekjes onder de 2) op 05-04-1934 tussen 8 en 9 uur. Deze prentbriefkaart toont de 2de bouw van een kliniek in de Brusselsestraat op dezelfde plaats van het voormalige St.-Elisabethgasthuis. Stilaan ontstond het besef dat het herbergen van zieken onvoldoende was, ook voor de studenten geneeskunde die er vanaf 1817 praktijkles kregen. **Hygiëne en genezing werden prioritair. Het Bestuur der Godshuizen liet een nieuw hospitaal bouwen naar de plannen van arch. Alexander Van Arenbergh. Deze St.-Pieterskliniek werd in 1849 in gebruik genomen.**

Prentbriefkaart serie 36 nr. 84 van het St.-Pietersziekenhuis in de Brusselsestraat, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. Deze prentbriefkaart toont niet alleen het tweede gebouwde St.-Pietersziekenhuis, maar biedt ook een unieke inkijk in de Brusselsestraat richting het oude historische stadsdeel binnen de eerste stadsomwalling. **Bemerk in de verte zowel de 4 torens van het stadhuis, als het spitstorentje van de St.-Pieterskerk.** De nog smalle toegang was in het midden van de jaren 1800 uitsluitend bestemd voor voetgangers. **Zoals te zien op de kaart was het transport per handkar nog in gebruik. Er lagen tramsporen voor het hospitaal. Via het hek betrad men de binnenplaats met centraal de toegang tot het onthaal, rechts de afdeling administratie en links de directeurswoning.**

Prentbriefkaart van de St.-pieterskliniek te Leuven, zonder vermelding uitgeverij, gelopen en verstuurd naar Vierves met afstempeling Olloy 10-05-1905 tussen 10 en 11 uur en aankomststempel Vierves 10-05-1905 tussen 13 en 14 uur. **Op deze prentbriefkaart stond tegenover de St.-Pieterskliniek een fraai versierd ijskarretje, vermoedelijk om flinke kinderen te belonen, aangezien de St.-Pieterskliniek 5 verschillende afdelingen huisvestte waaronder kinderchirurgie, inwendige ziekten, chirurgie, een aula operatiezaal en een aula inwendige ziekten.**

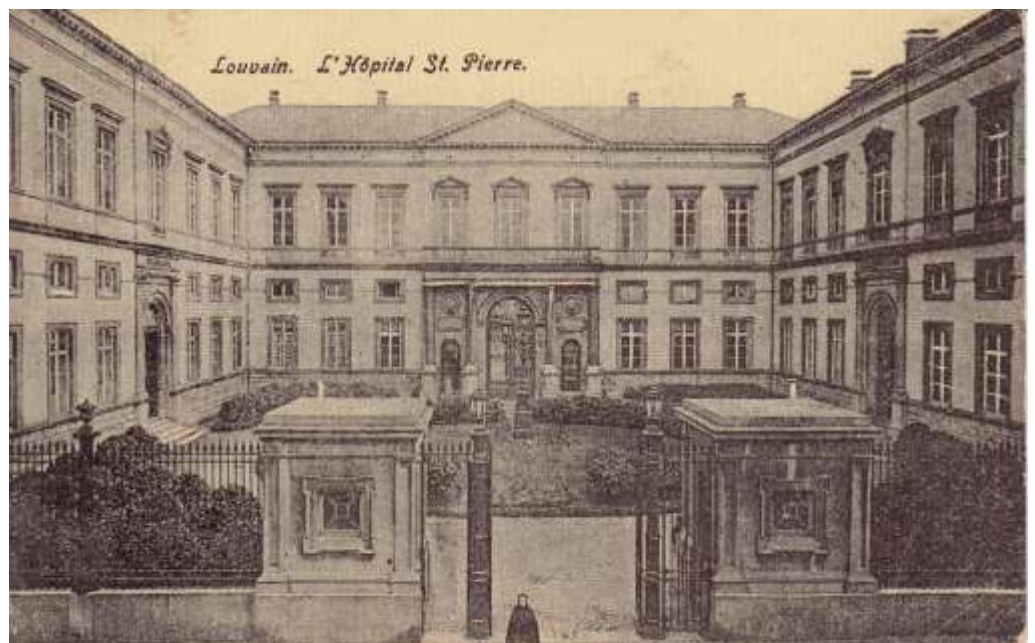
Prentbriefkaart 461 van de St.-Pieterskliniek te Leuven, uitgeverij Lux, niet gelopen. Het getoonde St.-Pietershospitaal is een prachtig voorbeeld van een neo-classicistische bouwstijl. **Een sluitende verklaring voor de naamsverandering van het oude St.-Elisabethgasthuis naar het nieuwe St.-Pietershospitaal is er niet. Al zou de nabijheid van de St.-Pietershoofdkerk van Leuven een verklaring kunnen zijn. Voeg daarbij het feit dat Leuvenaars ook wel Pietermannen genoemd worden en dat men tot rond de jaren 1970 nog een heerlijke 'Peterman' kon drinken, dan is de conclusie snel getrokken.**

De St.-Pieterskliniek Leuven, 3 prentbriefkaarten, 1 cliché: gelijk of toch niet helemaal ?

Gedetailleerde prentbriefkaart van de St.-Pieterskliniek te Leuven, zonder vermelding uitgeverij, gelopen en verstuurd naar Namen met afstempeling Louvain 06-12-1912 tussen 22 en 24 uur en aankomst stempel Namur 1 07-12-1912 tussen 4 en 5 uur.

Geplastificeerde prentbriefkaart van de St.-Pieterskliniek te Leuven, zonder vermelding uitgeverij, gelopen en verstuurd naar Aalst met afstempeling 22-09-1908 tussen 22 en 23 uur, zonder aankomststempel.

Reclame prentbriefkaart van de St.-Pieterskliniek te Leuven zonder vermelding uitgeverij, niet gelopen met aan de voorzijde een opmerkelijke rode reclamedruk van Chocolat Wauters Frères, H. Wauters, succ. Gand.

Prentbriefkaart van de St. Pieterskliniek te Leuven, uitgeverij Vandenberghe, niet gelopen. **Deze prentbriefkaart toont op een sublieme manier de St.-Pieterskliniek tijdens de jaren 1955, op een ogenblik waar de classicistische voorbouw van het St.-Pietersziekenhuis nog bestaat, maar waar ondertussen uit plaatsgebrek een uitbreiding plaatsvond door de bouw van een zuidelijke hoogbouw achter de bestaande kliniek.** De toegangspoort werd ondertussen verbreed en op de fraai aangelegde binnenplaats werd functioneel getransformeerd tot parkingplaats. Toch zou ook de fraai ogende voorbouw tot het verleden gaan behoren, vervagen en slechts nostalgie worden. **Het gebouw werd afgebroken en zou in 1970 plaats ruimen voor een quasi evenwaardige hoogbouw als diegene erachter.** Alleen de kleur zou verschillen; het werd grijs en zou de mistroostige grijsheid van het bestaan slechts vergroten, alleen al door het betreden ervan. **Bovendien zou dit gebouw nooit echt in gebruik genomen worden.**

Bepaalde materialen zouden asbest bevatten. **Anno 2020 werden beide St.-Pietersgebouwen in het centrum van Leuven afgebroken** en verhuisden alle diensten naar Gasthuisberg. De restanten van het oude Gasthuis blijven gelukkig bewaard. Er zijn plannen voor een nieuwe invulling. **Er is sprake van een podiumkunstenzaal en een woonsite, die de naam Hertogenpark zou krijgen, verwijzend naar Hertog Hendrik I van Brabant, waarmee alles begon.** Maar wie zal bij het gebruik van deze naam nog stilstaan bij het verleden?

Prentbriefkaart van de ziekenzaal van het St.-Pietershospitaal te Leuven, uitgeverij Nels-Thill, niet gelopen. **Deze prentbriefkaart biedt een uniek zicht op de ziekenzaal van een mannenafdeling.** Het ziekenhuis had een totale capaciteit van 250 bedden. **Elke ziekenzaal kon een 16-tal patiënten onderbrengen.**

De voor die periode moderne ziekenzalen waren 25,5 m lang, 8,5 m breed en 6 m hoog. Via de schutsels achteraan betrad men de toiletruimten en de dienstrappen. **Licht, lucht en hygiëne waren prioritair, privacy nul.**